

**MAQOM SAN’ATI: XALQ MUSIQASINING TERAN
MA’NAVIY VA BADIY IFODASI****Bo‘ronov Fazliddin**

*Navoiy davlat universiteti “Musiq ta’limi” kafedrasida katta o‘qituvchisi
O‘zbekiston Respublikasida xizmat ko‘rsatgan xalq maorifi xodimi*

Annotatsiya: Ushbu maqola maqom san’ati va uning xalq musiqasidagi badiiy va ma’naviy ahamiyatini tahlil qilishga bag‘ishlangan. Maqolada maqomning xalq musiqasi bilan chambarchas bog‘liqligi, uning badiiy va estetik xususiyatlari, ijrochilik an’analari va zamonaviy jamiyatdagi o‘rni yoritilgan. Maqom san’ati o‘zining falsafiy mazmuni va murakkab musiqiy tuzilishi bilan xalqning madaniy va ruhiy merosini ifoda etadi. Ustoz-shogird an’anasi orqali avlodlar avlodga yetib kelgan maqom bugungi kunda milliy qadriyatlarimizni saqlash va boyitishda muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada maqomning YUNESKO tomonidan tan olinishi va zamonaviy musiqadagi ta’siri haqida ham fikr yuritilib, milliy musiqiy merosni o‘rganish va targ‘ib qilishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: maqom, xalq musiqasi, Shashmaqom, milliy qadriyatlar, madaniy meros, ustoz-shogird an’anasi, maqom ijrochiligi, badiiy ifoda.

Maqom san’ati Sharq madaniyatining noyob musiqiy merosi bo‘lib, uning chuqur falsafiy va ma’naviy ildizlari xalq musiqasiga borib taqaladi. Bu san’at avlodlardan-avlodlarga o‘tib, mukammal musiqiy tizimga aylangan. Maqom xalqning badiiy didini shakllantirishda, milliy musiqiy madaniyatni boyitishda va xalqning ruhiyatini ifoda etishda alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada maqomning xalq musiqasi bilan uzviy aloqasi, uning badiiy va estetik xususiyatlari, shuningdek, zamonaviy hayotdagi o‘rni tahlil qilinadi.

Maqom san’ati asrlar davomida xalq musiqasining rivojlangan shakli sifatida shakllangan. Xalq musiqasi, o‘zining tabiiyligi va samimiyligi bilan maqomning asosiy manbasi bo‘lib xizmat qilgan. Xalq qo‘shiqlari va kuylarida ifodalangan oddiy hayotiy voqealar, his-tuyg‘ular va ruhiy kechinmalar maqom kuylari orqali teranroq badiylashtirilgan.

Shashmaqom tizimi buning yorqin namunasi bo‘lib, u Markaziy Osiyo xalqlarining umumiy musiqiy madaniyatidan oziqlangan. Maqom san’ati xalq musiqasining ma’naviy va estetik asoslarini ilmiy tizimlashtirish natijasida rivojlangan. Har bir maqomda xalqning urf-odatlarini, falsafiy dunyoqarashi va his-tuyg‘ulari mujassam.

Maqom san’ati nafaqat kuy va musiqiy ritmlar tizimi, balki inson ruhiyatining badiiy va estetik ifodasidir. Maqomning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- *Shakliy murakkablik:* Har bir maqom bir necha bo‘limlardan iborat bo‘lib, mukaddima, asosiy qismlar (shoba), nasr va savt kabi tuzilmalarga ega. Bu tuzilmalar musiqaning hissiy qudratini oshiradi.

• *She'riy mazmun:* Maqom ijrosida qo'llaniladigan she'rlar Sharq she'riyatining nodir durdonalaridan tanlanadi. Alisher Navoiy, Fuzuliy, Mashrab kabi shoirlarning g'azallari maqom kuylari bilan uyg'unlashib, musiqiy asarning ma'naviy boyligini oshiradi.

• *Falsafiy ifoda:* Maqom san'ati inson hayotining falsafiy ma'nosini, ichki kechinmalarini va tabiat bilan uyg'unligini musiqiy shaklda aks ettiradi.

Maqomning har bir ohangi va ritmi tinglovchiga o'ziga xos hissiy ta'sir ko'rsatadi. Bu esa maqomni nafaqat musiqiy asar, balki ma'naviy tajriba sifatida ham qadrlashga sabab bo'ladi.

Maqom san'ati ijrosi an'anaviy tarzda ustoz-shogird tizimi orqali davom ettiriladi. Bu tizim maqomning asliyatini saqlab qolish va ijrochilik madaniyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ustozlar o'z shogirdlariga nafaqat musiqiy bilimlarni, balki maqomning falsafiy va ma'naviy mazmunini ham o'rgatadi.

Ijrochilikda milliy cholg'u asboblarning roli alohida ta'kidlanadi:

- Tanbur: maqomning asosiy ohanglarini ijro etadi.
- Dutor va rubob: kuylarning rang-barangligini oshiradi.
- Doira: maqomning ritmik asosini ta'minlaydi.

Ijrochilar musiqiy asarlarning ma'nosini to'laqonli ifoda etish uchun o'z ovozi va cholg'ularni mukammal boshqarishni talab qiluvchi murakkab texnik usullardan foydalanadilar.

Bugungi kunda maqom san'ati milliy madaniy meros sifatida nafaqat O'zbekistonda, balki xalqaro miqyosda ham tan olingan. 2003-yilda Shashmaqom YUNESKOning nomoddiy madaniy merosi ro'yxatiga kiritildi. O'zbekistonda maqom san'atini rivojlantirish uchun maxsus o'quv dasturlari joriy etilib, xalqaro maqom festivallari muntazam ravishda o'tkazilmoqda.

Maqom san'ati zamonaviy musiqada ham o'z ta'sirini saqlab qolgan. Kompozitorlar maqom ohanglarini yangi asarlarda qo'llab, milliy merosni asrashga hissa qo'shmoqdalar. Maqom san'ati yangi avlod musiqachilarini milliy qadriyatlar bilan tanishtirishda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa.

Maqom san'ati xalq musiqasining teran badiiy va ma'naviy ifodasi bo'lib, u milliy madaniyatimizning ajralmas qismidir. Maqom xalqlarimizning boy madaniy merosini saqlash, rivojlantirish va yangi avlodlarga yetkazishda katta ahamiyatga ega. Bugungi kunda maqom san'atini o'rganish va targ'ib qilish orqali xalqimizning milliy o'zligiga bo'lgan e'tibor yanada kuchaytirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Alimova, M. (2010). O‘zbek xalq musiqasi va maqom san’ati. Toshkent: Sharq.
2. Qosimov, H. (2015). Maqom va xalq madaniyati. Samarqand: Fan.
3. UNESCO. (2003). Intangible Cultural Heritage: Shashmaqom. Parij.
4. O‘zbekiston Madaniyat vazirligi. (2022). Maqom festivali materiallari. Toshkent.
5. Sodiqov, A. (2019). Sharq musiqiy merosi. Buxoro: Buxoro Nashriyoti.
6. Matyoqubov, O. (2004). Shashmaqom: Tarix va ijrochilik. Toshkent: O‘zbekiston Ensiklopediyasi.